

ЛИНГВИСТИЧНИ МОДЕЛИ НА ЛИЧНОСТОВИТЕ СПЕЦИФИКИ НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИФИЧНИ ЕЗИКОВИ НАРУШЕНИЯ И ДЕЦА С НОРМАЛНО ЕЗИКОВО РАЗВИТИЕ

Наталия Кантарова

The present article presents an empiric study of the personal development of children with specific language disorders of upper preschool age and early school age. The focus is on the data processing method – the method of fuzzy composition logic conclusion on the basis of fuzzy logic. Finally there are deduced linguistic models of personal specific characters of children with specific language disorders and of children with normal language development.

Особеностите на езиковото развитие на деца със специфични езикови нарушения към настоящия момент са проучени достатъчно добре от различни направления. Адекватно подобрите средства и методи предоставят добра възможност за терапия на езиковото недоразвитие и изоставане. Обаче по този начин езиковата система остава изолирана от другите психични процеси. За да бъде адекватна една терапия, трябва да се опира не само на езиковото, но и на личностовото, емоционалното и социалното развитие, за да може тя да се индивидуализира за всяко едно дете. За разлика от езиковото личностовото развитие, както и взаимното влияние на тези процеси все още изисква специално планирани емпирични изследвания. В тази връзка беше планирано и реализирано емпирично проучване, имащо за цел да се установят особеностите на личностовото развитие на деца със специфични езикови нарушения.

Самото понятие личност има различни значения. Съвременната психология на личността трансформира теориите за човешката природа в концепции, които могат да се потвърдят експериментално. Личност — това преди всичко е абстрактно понятие, обединяващо много аспекти от характеристиката на човека — емоции, мотивация, мислене, преживявания, възприятия и действия. Концептуалното значение на личността обхваща широк спектър вътрешни психични процеси, обуславящи особеностите на поведението на човека в различни ситуации. Понятието човешки индивид ха-

рактеризира човека като представител на биологичен вид, като носител на определени биологични характеристики, генетични дадености, валидни за този вид. Личността е човешкият индивид, носител на определена съвкупност от социални качества, натрупан социален опит. Личността е носител на съзнание, това е човекът като активен субект на определена социална дейност. Тя е относително по-късен продукт на общественно-историческото и онтогенетичното развитие на човека.

Специфично езиково нарушение в развитието на устната реч е почти аналогично на понятието „алалия“, за него е характерен аграматизъм (ограничена употреба или липса на второстепенни части на изречението, липса на съгласуваност на думите по род и число, невладеене на глаголните времена, пропускане на главни части на изречението), лексикален дефицит (беден пасивен и активен речник), нарушения в семантиката и прагматиката. Нарушенията в развитието на психичните процеси е много разнородно, интелектът е сравнително запазен, няма слухови нарушения.

В рамките на 2001—2003 г. е проведено срезово изследване на деца със специфични езикови нарушения и деца с нормално езиково развитие, състоящо се от 2 части. Първата част от изследването обхваща деца от горна предучилищна възраст (5—6 години), втората — деца от начална училищна възраст (7—8 години). Общо броят на децата е 240 души, като в първата част са изследвани 60 деца със специфични езикови нарушения и 60 деца с нормално езиково развитие (общо за тази част 120 деца). Децата със специфични езикови нарушения са съхранен интелект и сензорни канали. Тази група е консултирана с невролог, който не установява органични увреди. Във втората част броят на децата е същият, както и в първата част от изследването — 60 деца със специфични езикови нарушения и 60 деца с нормално езиково развитие (общо 120 деца). Изследването е проведено в детски градини и училища в градовете София и Бургас.

Двете части от изследването съдържат по 1 експериментална и 1 контролна група. В 1-вата част на изследването участват 5—6-годишни деца: в експерименталната (ЕГ) влизат деца със специфични езикови нарушения, в контролната (КГ) — деца с нормално езиково развитие. Във 2-рата част на изследването — 7—8-годишни деца: ЕГ — деца с езикови нарушения, с коригирани езикови нарушения, с дисграфия, дислексия като вторични прояви, КГ — деца с нормално езиково развитие. Всички деца посещават предучилищни или училищни заведения. Данните от предварително снетата анамнеза сочат, че децата са без наследствена обремененост и се намират в благоприятни условия за развитие.

Изследването на деца с езикови нарушения е по-сложен процес, отколкото изследването на връстниците им с нормално развитие поради редица особености. От една страна, бедността на средствата за изразяване, трудностите в разбирането на речта създават бариера за нормалното общуване и съответно оказват негативно влияние върху показателите от изследването с вербални личностови методики. От друга страна, тъй като устната, а по-късно и писмената реч на деца с езикови нарушения, съдържа по-бедни комуникативни средства те прибягват към невербални начини за общуване